

Analyysi

*Juho Ruotsalainen, Jaana Hujanen, Mikko Grönlund,
Katja Lehtisaari ja Salla Tuomola*

Tiedonvälittäjiä, vallan vahtikoiria vai lojaaleja fasilitaattoreita Perinteisten ja perifeeristen mediatoimijoiden journalistiset roolit koronauutisoinnissa

COVID-19-viruksen aiheuttama globaali pandemia korosti muiden kriisiolosuhteiden tapaan uutismedian merkitystä tiedon tuottamisessa ja välittämisessä (Hallin ym. 2023). Varmennetun ja ajantasaisen tiedon tarve näkyi kansalaisten käyttäytymisessä, ja suomalaisten mediankäyttö kasvoi koronapandemian aikana (Mäkinen 2023). Tämä kasvatti uutismedian valtaa määrittää koronapandemian käsittelyä ja siihen liittyviä politiikkatoimia koskevaa julkisuutta (Mäkinen 2023). Koronapandemia herättikin kysymyksiä siitä, miten uutismedia suoriutui journalistisista tehtävistään koronauutisoinnissa. Missä määrin uutismedia esimerkiksi tarkasteli koronaan liittyviä viranomaistoimia ja poliittisia päätöksiä kriittisesti, kuten journalistisin periaattein toimivan median tulisi tehdä?

Tässä analyysissä kuvataan perinteisen uutismedian ja sen liepeillä toimivien ”perifeeristen” julkaisujen suoriutumista koronauutisoinnissa ja -tiedonvälityksessä journalististen roolien näkökulmasta. Roolisuoriutumista tutkimalla voidaan havainnoida journalismille perinteisesti asetettujen eri tehtävien – kuten tiedon välittämisen, kansalaiskeskustelun tukemisen ja kriittisen ja tutkivan raportoinnin – toteutumista uutissisällöissä sekä kartoittaa eri julkaisujen mahdollisia painotuseroja roolien välillä (Mellado ym. 2016). Roolisuoriutumisen tarkastelu auttaa paitsi ymmärtämään koronauutisoinnin luonnetta myös hahmottamaan sitä, miten yhä useammista toimijoista koostuva mediakenttä mahdollisesti selviytyy koronapandemian kaltaisten poikkeuksellisten ja monipuolista tiedonvälitystä edellyttävien kriisien käsittelystä tulevaisuudessa.

Uutisia tai uutismaista informaatiota koronapandemiasta tuottivat paitsi perinteiset uutisorganisaatiot, myös perinteisen uutismedian ulkopuoliset toimijat, kuten kansalaisjournalistit ja vaihtoehtomediat (Reinemann ym. 2024). Keskeisiä, erityisesti viime vuosina nousseita ”perifeerisiä” uutistoimijoita ovat viranomaisten,

kuten kuntien tai kaupunkien, uutismaiset julkaisut (Holton ja Belair-Gagnon 2018; Hujanen ym. 2023). Näille julkaisuille on tyypillistä, että ne julkaisevat ajankohtaisia paikallisuutisia mutta noudattavat journalistisia käytäntöjä ja periaatteita valikoiden (Ruotsalainen ym. 2024). Näin ne luovat itsestään kuvaa vakavasti otettavina paikallismedioina, vaikka ne ovat viranomaisviestinnän ja brändinrakennuksen jatke. Koronapandemiaa voikin pitää ”testinä” näiden medioiden journalistiselle uskottavuudelle. Koska nämä julkaisut väittävät toteuttavansa ainakin joitakin journalismin tehtäviä, voi kysyä, miten ne suoriutuivat näistä tehtävistä erityisen haastavan aiheen eli kansanterveyttä ja ihmishenkiä uhkaavan pandemian käsittelyssä.

Viranomaismedian lisäksi toinen olennainen perifeerisen median ryhmä ovat uutis-startupit ja muut yrittäjyysjournalismin muodot. Nämä uudet, digitaaliset julkaisut ovat vakiinnuttaneet asemansa journalistisella kentällä 2010-luvun jälkeen. Tällä ryhmällä viitataan nimenomaan journalistisiin toimijoihin, eli julkaisut sitoutuvat tyypillisesti keskeisiin journalistisiin normeihin, eettisiin periaatteisiin ja näitä toteuttaviin käytäntöihin. Ne kuitenkin toteuttavat näitä periaatteita ja käytäntöjä totutusta poikkeavilla tavoilla, kuten pyrkimällä luomaan läheistä ja vuorovaikutteista suhdetta yleisönsä ja korostamalla kriittisen ja tutkivan journalismin merkitystä tavanomaista voimakkaammin (Anderson 2023). Uuden digitaalisen uutismedian koronauutisointi tarjoaakin mahdollisuuden tarkastella, miten näiden julkaisujen journalismin uudistuslupaukset näkyvät käytännössä ja miten niiden uutisisällöt mahdollisesti täydentävät muuta uutisointia.

Koronauutisointi ja uutismedian roolit

Journalistisilla rooleilla tarkoitetaan normatiivisia käsityksiä journalismin yhteiskunnallisista tehtävistä, jotka ohjaavat toimittajien ammatillisia käytäntöjä (Mellado 2015). Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että eri maiden koronauutisoinneissa painottui kansanterveyden ylläpitäminen tietoa välittämällä ja viranomaisviestintää tukemalla (Nolan ym. 2024; Hallin ym. 2023). Suomalaisessa uutisoinnissa vältettiin dialogia viranomaistoimiin ja vallitsevaan asiantuntijatietoon kriittisesti suhtautuneiden kanssa, mikä toiseutti kansalaisten vaihtoehtoisia näkökulmia (Mäkinen 2023). Myös kansainvälisesti toimittajat harjoittivat koronauutisoinnoissa vähemmän tutkivaa journalismia sekä viranomais- ja asiantuntijatiedon kriittistä arviointia kuin muussa uutistyydyssä (Nolan ym. 2024; Hallin ym. 2023). Yksipuolinen uutisointi johti osaltaan uutismedioiden kritisointiin ja haastamiseen, vaikkakin suomalaisten luottamus koronauutisointiin on yleensä ottaen ollut korkealla tasolla (Tuomola 2023; Jallinoja ja Väliaverron 2021).

Koronapandemia korosti uutismedian haasteita vallitsevassa mediaympäristössä. Viranomais- ja asiantuntijaviestintään tukeutuva tiedonvälittäjärooli auttoi tiedotusvälineitä levittämään ajantasaista ja varmennettua tietoa koronapandemiasta. Samalla se saattoi kuitenkin kärjistä yhteiskunnallisen keskustelun polarisaatiota ja heikentää kansalaisten luottamusta uutismediaa kohtaan sulkemalla viranomaisiin ja asiantuntijoihin kohdistuvan kritiikin sekä kansalaisten näkemysten kirjon uutisoinnin ulkopuolelle (Mäkinen 2023). Uutismedia voikin vahvistaa luottamustaan koronapandemian kaltaisissa kriisitilanteissa kuuntelemalla entistä aktiivisemmin perusteltuja kriittisiä näkökulmia (Ng ja Tan 2021).

Nämä havainnot ovat linjassa aiempien terveystieteiden uutisoinnista tehtyjen tutkimusten kanssa, joiden mukaan toimittajien roolikäsitykset muuttuvat terveystieteissä usein kriittisestä *vallan vahtikoira* -roolista viranomaisia tukevan *lojaali fasilitaattori* -roolin suuntaan (Klemm ym. 2019). Tätä voi pitää ongelmana, sillä kriisitilanteissa on tarvetta myös kriittisille näkökulmille. Esimerkiksi kansalaisten liikkumisrajoituksia ja koulujen sulkemista koskevia päätöksiä voidaan tarkastella kriittisesti niiden mahdollisten pitkäaikaisten sosiaalisten, yhteiskunnallisten ja taloudellisten haittavaikutusten näkökulmasta (Harjuniemi 2023).

Tässä analyysissä tarkastellaan journalistisia rooleja suomalaisten paikallismedioiden koronasisällöissä. Analyysi perustuu tutkimuksessa määriteltyjen journalististen roolien kolmeen pääkategoriaan ja niihin liittyviin, keskenään vastakkaisiin rooleihin (Mellado 2015). Ensimmäinen kategoria kuvaa journalistista ääntä ja sen aktiivisuutta suhteessa kuvattavaan ilmiöön. *Tiedonvälittäjä*-roolissa (*disseminator*) toimittaja etäännyttää itsensä uutistapahtumasta ja välittää faktuaalista tietoa neutraalilla tyyllillä; *tulkitsija*-roolissa (*interventionist*) toimittaja esittää tulkintoja uutistapahtumista, usein omalla erottuvalla journalistisella äänellään (emt). Toinen kategoria erittelee toimittajan suhdetta valtaan. Kriittisessä *vallan vahtikoira* -roolissa (*watchdog*) toimittaja tarkastelee valtaapitävien toimintaa kriittisesti ”neljäntenä valtiomahtina”; valtaapitäviä myötäilevässä *lojaali fasilitaattori* -roolissa (*loyal facilitator*) toimittaja sen sijaan tukee päätöksentekijöiden toimia tai pyrkii edistämään sosiaalista ja poliittista yhtenäisyyttä (emt.). Kolmas kategoria kuvaa toimittajien suhdetta yleisönsä ja sisältää kolme rooliulottuvuutta. *Kansalaislähtöisissä* (*civic*) rooleissa toimittajat nostavat esiin kansalaisnäkökulmia, tiedottavat kansalaisten oikeuksista ja velvollisuuksista ja tukevat kansalaisten poliittista osallistumista esimerkiksi tarjoamalla uutistapahtumia taustoittavaa tietoa ja analyysiä. *Palvelujournalismi*-roolissa (*service*) toimittajat tarjoavat arkielämän vinkkejä esimerkiksi kulutusvalinnoista, kun taas ”tietoviihde”-roolissa (*infotainment*) toimittajat tarjoavat journalistisia sisältöjä viihteellisessä muodossa (emt.).

Journalististen roolien käsitteistö pyrkii kuvaamaan tarkasti ja kattavasti ne normatiiviset päämäärät ja tehtävät, joita toimittajat työssään toteuttavat. Koronapandemian kaltainen poikkeustilanne kuitenkin asettaa journalistien roolisuoriutumisen tavallisesta poikkeavaan tilanteeseen. Kuten edellä todettiin, koronapandemia korosti tiedon välittämiseen liittyviä rooleja esimerkiksi viihdykettä tarjoavan *tietoviihde*-roolin kustannuksella (Hallin ym. 2023). Toisaalta toimittajat toteuttivat päättäjien ja asiantuntijoiden tuottamaa tietoa kriittisesti arvioivaa *vallan vahtikoira* -roolia vähemmän verrattuna ei-koronauutisiin (Nolan ym. 2024).

Tässä analyysissä keskitytään raportoivan, taustoittavan ja arvioivan tiedon välittämiseen liittyviin rooleihin. *Tiedonvälittäjä*-rooli on tässä suhteessa keskeinen, sillä se kuvaa, missä määrin eri julkaisut välittivät ajankohtaista, uutismaista tietoa koronapandemiasta. *Vallan vahtikoira* on puolestaan *tiedonvälittäjä*-roolin tärkeä vastinpari, sillä se kuvaa, missä määrin julkaisut arvioivat päättäjien tuottamaa tietoa ja heidän toimiaan kriittisesti. *Lojaali fasilitaattori* -roolin tarkastelu puolestaan auttaa hahmottamaan julkaisujen antamaa tukea viranomaistoimille ja heidän päätöksensä myötäsukaista arviointia.

Koska koronauutisointi ja -tiedonvälitys nivoutuvat läheisesti kansalaisten käyttäytymiseen kriisitilanteessa, analyysissä tarkasteltiin myös kansalaislähtöisen roolin ulottuvuuksia tai alarooleja. *Taustoittaja*-rooli tarjoaa kansalaisille

päivittäisuutisointia laajempaa ymmärrystä koronapandemiasta, sen vaikutuksista ja siihen liittyvistä toimista ja tukee näin heidän asemaansa aktiivisina ja kriittisinä osapuolina pandemian hillinnässä ja käsittelyssä. *Oikeuksista ja velvollisuuksista tiedottaminen* puolestaan on olennainen rooli esimerkiksi koronarokotuksia koskevan tiedon välittämisessä. *Kansalaisnäkökulma* taas tuo esiin sitä, missä määrin julkaisut toivat uutisissaan tai muissa sisällöissään esiin kansalaisten näkemyksiä, ajatuksia ja tunteita.

Aineisto ja menetelmä

Analyysin aineisto koostuu Oulun seudulla toimivan median koronapandemiaa käsittelevistä uutis- tai uutismaisista sisällöistä. Valtaosa aineiston artikkeleista käsittelee pääaiheenaan koronapandemiaa ja sen vaikutuksia esimerkiksi ihmisten arkielämään. Aineistossa on mukana yksittäisiä, esimerkiksi taloutta käsitteleviä artikkeleja, joissa koronapandemia on keskeinen teema muttei jutun varsinainen pääaihe. Artikkeleja, joissa koronavirus tai -pandemia vain mainitaan lyhyesti, ei ole otettu mukaan aineistoon.

Oulu valittiin tutkimuskohteeksi, sillä kaupunkiin on kehittynyt rikas mediaekosysteemi, joka koostuu niin perinteisestä uutismediasta kuin uusista uutismedian kaltaisista verkkojulkaisuista. Niin kutsuttua perinteistä uutismediaa aineistossa edustavat *Kaleva* ja *YLE Oulu*, uutis-startupeja *Mustread* ja viranomaisten mediaa Oulun kaupungin *Mun Oulu* sekä Oulun sairaanhoitopiirin *OYS Plus*. Tutkituista julkaisuista *Mustread* toimii ensisijaisesti valtakunnallisesti, mutta julkaisulla on Ouluun keskittyvä ”kirjeenvaihtaja”.

Mun Oulu, *Mustread* ja *OYS Plus* edustavat journalismin kentän *perifeerisiä toimijoita*. Perifeerisillä toimijoilla (*peripheral actors*) viitataan tutkimuksessa laajaan ja kirjavaan joukkoon journalismin oletetun ytimen eli perinteisen uutistoimituksen ulkopuolisia toimijoita (Eldridge 2019). Perifeerinen toimija voi olla niin toimituksille palveluja tarjoava teknologiayrittäjä, uutisia kommentoiva bloggari tai sosiaalisen median aktivisti kuin tutkivaa journalismia harjoittava yrittäjätoimittaja (Holton ja Belair-Gagnon 2018). Oletetusta perifeerisyydestään huolimatta nämä toimijat osallistuvat journalistisen kentän määrittelyyn, sillä ne muovaavat ja uudistavat journalismia kyseenalaistamalla ja uudelleen tulkitsemalla alan vakiintuneita normeja ja käytäntöjä (Ruotsalainen ym. 2024). Osa perifeerisistä toimijoista noudattaa tarkasti journalismin normeja ja käytäntöjä, kun taas osa hylkää ne kokonaan tai noudattaa niitä valikoiden (Holton ja Belair-Gagnon 2018).

Mun Oulu ja *OYS Plus* edustavat perifeeristä mediaa, joka tuottaa journalismin kaltaisia uutissisältöjä, mutta noudattaa journalistisia normeja ja rutiineja valikoiden ajaakseen viestinnällisiä päämääriään (Hujanen ym. 2023). Koska nämä julkaisut toimivat viranomaisviestinnän osana, niillä ei ole tosiasiallista journalistista autonomiaa. Tämän perustavan journalistisen normin puuttumisen vuoksi *Mun Oulun* ja *OYS Plusin* kohdalla ei voida puhua journalistisesta mediasta, vaikka ne tuottavat uutis- tai uutismaista informaatiota. *Mustread* on kahta edellistä lähempänä perinteistä uutismediaa ja Julkisen sanan neuvoston jäsen. Myöskään *Mustread* ei kuitenkaan ole riippumaton, sillä sen Oulun kirjeenvaihtajan rahoittavat Osuuskauppa Arina ja Oulun kaupunki.

Tutkimusaineistoon kerättiin yhteensä 243 artikkelia kevästä 2020 kesään 2022. Koska analysoitujen medioiden julkaisutahti ja -volyymi vaihtelevat, kultakin medialta kerättiin keräysjakson ajalta sanamäärältään kutakuinkin samankokoinen aineisto. Keräystapa tuotti *Kalevasta* 36 artikkelia, *Yle Oulusta* 54 artikkelia, *OYS Plussasta* 85 artikkelia, *Mun Oulusta* 56 artikkelia sekä *Mustreadista* 12 artikkelia. *Mustreadista* otettiin mukaan kaikki keräysjaksolla julkaistut koronaa käsittelevät jutut. Muista julkaisuista aineisto valittiin satunnaisesti toisiaan vastaavilta aikajaksoilta siten, että eri vuodenajat ja niiden mukaiset mahdolliset tartuntojen kausivaihtelut tulivat huomioituiksi aineistossa.

Aineisto analysoitiin tunnistamalla artikkeleista alla kuvattuja journalistisia rooleja niiden operatiivisten määritelmien mukaan. Tutkimusmateriaali ladattiin laadullisen tutkimuksen Atlas.ti-ohjelmaan, jossa se koodattiin tunnistettujen roolien mukaan. Analyysin yksikkö oli yksi tekstikappale, josta tunnistettiin ja koodattiin kaikki siinä esiintyvät journalistiset roolit. Jos kappaleessa siis esiintyi useampi kuin yksi rooli, kaikki nämä roolit koodattiin kyseiseen kappaleeseen. Tekstikappale valittiin analyysiyksiköksi, koska se tuo paremmin esiin roolien määrällisen esiintymisen verrattuna perinteisempään roolianalyysitapaan, jossa analyysiyksikkö on yksi artikkeli (ks. esim. Hallin ym. 2023).

Tulososuudessa roolien suhteelliset osuudet koodatuista otteista ilmaistaan lähimpään tasalukuun pyöristetyin prosenttein. Prosenttiluvut ilmaisevat siis tekstikappaleille annettujen koodien keskinäistä osuutta, eivät roolien osuutta tietyistä julkaisusta kerätyn aineiston kokonaismerkkimäärästä.

Analysoidut roolit ja niiden määritelmät

Analyysissa tarkasteltiin seuraavia rooleja Claudia Melladon (2015) kehikon ja siinä esitettyjen operatiivisten määritelmien mukaisesti:

Tiedonvälittäjä: Artikkelissa raportoidaan päiväkohtaisista uutistapahtumista neutraalilla tyyllillä (mitä-missä-milloin-kuka-kenelle). Tekstikappale koodattiin *tiedonvälittäjä*-rooliin, mikäli siinä rajauduttiin konkreettisiin uutistapahtumiin vuorokauden tai enintään viikon sisällä. Konkreettisuuden ja temporaalisuuden lisäksi kolmas koodauskriteeri oli deskriptiivisyys eli se, että kappaleessa ei käytetty esimerkiksi tapahtumia arvioivia ja tiettyä asennetta ilmaisevia adjektiiveja.

Vallan vahtikoira: Artikkelissa tarkastellaan kriittisesti päättäjien toimia joko toimittajan itsensä tai lähteen esittämänä. Tekstikappale koodattiin *vallan vahtikoira* -rooliin, mikäli siinä kritisoitiin tai kyseenalaistettiin päättäjiä tai raportoitiin näitä koskevista konflikteista tai oikeusprosesseista. *Vallan vahtikoira* -rooliin koodattiin esimerkiksi seuraava kappale *Yle Oulussa* 14.8.2020 julkaistusta jutusta, jossa Turun yliopiston virusopin professori Ilkka Julkunen kritisoi Oulun kaupungin koronatestauskäytäntöjä: ”Julkunen arvioi, että Oulussa jonottaminen testaukseen ei ole tapahtunut optimaalisesti. – Testin odotus pitäisi pystyä järjestämään niin, että turvavälit säilyvät. Nyt on kesä, ihmiset vain pellolle odottamaan vuoroaan.”

Lojaali fasilitaattori: Artikkelissa puolletaan päättäjien toimia tai edistetään näiden intressejä. Tekstikappale koodattiin *lojaali fasilitaattori* -rooliin, jos siinä kuvattiin päättäjiä ja näiden edustamia instituutioita myönteisesti, luotiin positiivista paikalliskuvaa tai joko suoraan tai epäsuoraan tuettiin instituutioiden intressejä

esimerkiksi sanavalinnoin. *Lojaali fasilitaattori* -rooliin koodattiin esimerkiksi seuraava ote *Kalevassa* 27.3.2022 julkaistusta jutusta, jossa toimittaja tukee epäsuorasti viranomaistoimia korostamalla kansalaisten omaa vastuuta koronatartuntojen leviämisen ehkäisyssä: ”Jokainen kansalainen voi kuitenkin jarruttaa taudin leviämistä omin toimin.”

Taustoittaja: Artikkelissa tarjotaan taustatietoa uutistapahtumista, poliittisista päätöksistä tai julkiseen keskusteluun nousseista aiheista. Tekstikappale koodattiin *taustoittaja*-rooliin, mikäli siinä kuvattiin, arvioitiin tai selitettiin yksittäisiä tapahtumia yleisempiä ja ajallisesti päivittäisuutisia pidempiä kehityskulkuja neutraalilla asiatyylillä. Esimerkiksi seuraava lainaus *Mun Oulussa* 10.9.2020 julkaistusta jutusta koodattiin *taustoittaja*-rooliin: ”Tartunnat liittyvät valtaosin erilaisiin perheiden ja sukujen sisällä tapahtuneisiin altistuksiin sekä matkailuun. Yhä enemmän löydetään kuitenkin myös niitä koronatartuntoja, joiden tartunnanlähde ei ole tiedossa.”

Oikeuksista ja velvollisuuksista tiedottaminen: Artikkelissa kerrotaan kansalaisten oikeuksista ja velvollisuuksista. Tekstikappale koodattiin tähän rooliin, jos siinä annettiin tietoa koronarokotteista, -testeistä, tai -rajoituksista. Rooliin koodattiin esimerkiksi seuraava *Mun Oulussa* 21.4.2021 julkaistun jutun otsikko: ”Koronarajoitukset pysyvät Oulussa voimassa toukokuun alkuun - vappua on juhlinta hillitysti”.

Kansalaisnäkökulma: Artikkelissa käsitellään koronapandemiaa kansalaisten näkökulmasta. Tekstikappale koodattiin tähän rooliin, jos siinä tuotiin esiin kansalaisten näkemyksiä tai kysymyksiä koronapandemiasta ja siihen liittyvistä toimista. Rooliin koodattiin esimerkiksi seuraava ote *Kalevassa* 21.11.2021 julkaistusta jutusta: ”Onko uusi maskisuositus paikallaan? Kysyimme ihmisiltä, mitä mieltä he ovat Pohjois-Pohjanmaan uudesta maskisuosituksesta.”

Tutkimuskysymykset

Yllä kuvatun sekä aiemmassa tutkimuksessa tehtyjen havaintojen perusteella analyysi keskittyy vastaamaan seuraavaan kahteen tutkimuskysymykseen:

1. Mitä journalistisia rooleja Oulun alueella toimiva uutis- ja perifeerinen media toteuttivat koronauutisoinnissa ja -tiedonvälityksessä?
2. Mitkä olivat perinteisen ja perifeerisen median keskeiset erot koronauutisoinnin ja -tiedonvälityksen roolisuoriutumisessa?

Tulokset

Tiedonvälittäjä- ja taustoittaja-roolit

Mustreadia lukuun ottamatta tutkitut mediat suorittivat *tiedonvälittäjä*-roolia eli päivittäisuutisointia kutakuinkin yhtäläisesti. *Mun Oulun*, *Oys Plussan* ja *Yle Oulun* koronauutisten tekstikappaleista 32 prosenttia luokiteltiin tämän roolin alle. *Kalevassa tiedonvälittäjä*-roolin osuus oli hieman alhaisempi, 28 prosenttia. *Mustread* sen sijaan

toteutti *tiedonvälittäjä*-roolia harvoin, sillä vain neljä prosenttia sen sisällöistä toteutti tätä roolia.

Tutkituista medioista kaikki ”suurelle yleisölle” suunnatut julkaisut välittivät tietoa viranomaispäätöksistä, politiikkatoimista, tartuntamääristä ja muista ajankohtaisista asioista. Tämän tyyppisen tiedonvälityksen alhainen osuus *Mustreadin* sisällöissä selittynee sen rajatulla kohdeyleisöllä: koska *Mustread* keskittyy tuottamaan politiikka- ja talousanalyysijä päättäjille, päivittäisuutiset eivät ole sen tarjonnan keskiössä. *Mustreadin* sisällöissä *taustoittaja*-roolin osuus olikin tutkituista medioista korkein, eli 38 prosenttia. Muista julkaisuista poiketen *Mustread* ei sisällössään niinkään käsitellyt koronavirusta ja -pandemiaa sinänsä, vaan analysoi niiden vaikutuksia eri toimialoilla. Tyypillinen *Mustreadin* juttu oli poliittisen tai taloudellisen päättäjän haastattelun ympärille rakennettu taustoittava analyysi, joka käsiteli koronan ohella myös muita haastateltavalle ja tämän taustaorganisaatiolle tärkeitä teemoja koronapandemian oloissa. Analyysit ja niissä esitetyt tulkinnat olivat tyypillisesti myötäsukaisia haastateltavien intressejä kohtaan, mistä syystä *Mustreadin taustoittaja*-rooli tuli lähelle *lojaali fasilitaattori* -roolia.

Kalevan koronauutisissa *taustoittaja*-roolin osuus oli 31 prosenttia ja *Yle Oulun* 25 prosenttia. Myös *Oys Plus* tarjosi päivittäisuutisoinnin ylittäviä analyysejä (20 % tunnistetuista rooleista). *Oys Plus* keskittyi kuitenkin Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiriä ja Oulun yliopistollista sairaalaa koskevan taustatiedon ja -informaation välittämiseen, esimerkiksi kuvaamaan niiden testaus- ja hoitokapasiteetin tilaa ja kehitystä kuten tässä esimerkissä: ”Koronaviruksen testauskapasiteettia pyritään lisäämään mahdollisuuksien mukaan. Osastoilla ja poliklinikoilla aletaan varautua koronapotilaiden laajamittaiseen saapumiseen” (18.3.2020). Perinteinen uutismedia, *Kaleva* ja *Yle Oulu*, sen sijaan tarjosi aiheiden ja maantieteellisen sijainnin puolesta laajempaa taustoittavan tiedon kirjoa. *Kaleva* esimerkiksi käsiteli analyysissaan koronan työllisyysvaikutuksia: ”Syksyn aikana hitaasti mutta tasaisesti huonommaksi kehittynyt koronaepidemia ei toistaiseksi näy Pohjois-Pohjanmaan työttömyysluvuissa” (21.12.2021). Oulun kaupungin *Mun Oulu* tarjosi uutistaustoitusta huomattavasti muita vähemmän; seitsemän prosenttia sen sisällöistä koodattiin tämän roolin alle.

Kansalaisten oikeuksista ja velvollisuuksista tiedottaminen sekä kansalaisnäkökulma

Mun Oulu ja *Oys Plus* tiedottivat kansalaisten oikeuksista ja velvollisuuksista eli koronarokotteista, -rajoituksista ja -suosituksista tutkituista julkaisuista useimmin: 14 prosenttia niiden sisällöistä toteutti tätä roolia. Tulos ei ole yllättävä, sillä nämä julkaisut toimivat osana julkis- ja viranomaisviestintää eli rajoituksista, suosituksista ja rokotteista tiedottaminen on osa niiden ydintehtävää. *Kalevassa* oikeuksista ja velvollisuuksista tiedottamisen osuus oli kahdeksan prosenttia ja *Yle Oulussa* kuusi prosenttia. *Mustread* ei toteuttanut tätä tehtävää käytännössä lainkaan, sillä vain 0,2 prosenttia sen sisällöistä luokiteltiin tähän kategoriaan.

Kansalaisten näkökulmia koronapolitiikkaan ja -toimiin julkaisi ainoastaan perinteinen uutismedia, joskin sekin harvakseltaan: *Kalevan* koronauutisissa kansalaisnäkökulman osuus oli 2 prosenttia ja *Yle Oulun* 4 prosenttia. *Yle Oulu* esimerkiksi uutisoi omaisten kriittisistä näkemyksistä Oulun kaupunginsairaalan kuolemantapauksiin johtaneen 2021 alkuvuoden koronatartuntaryypään viestinnästä:

Osastolla, jossa ihmiset ovat kuolemassa, on koronapommi. Ja epätoivoiset omaiset yrittävät päästä sisään, mutta ovesa lukee vain, että vierailukiello. Kaikilla on meidän numerot tiedossa, mutta kukaan ei ole laittanut tietoa, mikä tilanne on. (26.2.2021)

Jos perifeerinen media julkaisi kansalaisten näkemyksiä, nämä koskivat yksityiselämää eivätkä julkista elämää. *Mun Oulu* esimerkiksi julkaisi ihmisten kokemuksia korona-ajan arjesta: ”Jos ei olisi tullut koronaa, meille ei olisi tullut trampoliinia eikä marsuja” (7.5.2020), kuten eräs kaupunkilainen kuvasi *Mun Oulun* haastattelussa.

Lojaali fasilitaattori

Perifeerisistä koronauutisten ja -informaation tuottajista *Mun Oulun* ja *OYS Plussan* sisällöistä 10 prosenttia toteutti valtaapitäviä tukevaa *lojaali fasilitaattori* -roolia. *Mustreadissa* osuus oli hieman korkeampi eli 13 prosenttia. Myös sisällöllisesti viranomaisiin suoraan kytköksissä olevien *Mun Oulun* ja *OYS Plussan* sekä kaupallisen *Mustreadin* välillä löytyi eroja. *Mun Oulu* ja *OYS Plus* toteuttivat *lojaali fasilitaattori* -roolia korostamalla viranomaistoiminnan tehokkuutta ja pandemiatilanteen hallintaa. *OYS Plus* esimerkiksi vakuutteli Oulun sairaanhoitopiirin potilastietojärjestelmän kykyä vastata koronapandemian tuomiin haasteisiin:

Kysymykset potilastietojärjestelmien kyvystä vastata erikoissairaanhoidon haastavaan koronatilanteeseen ovat nousseet julkiseen keskusteluun. Esko-potilastietojärjestelmään tarvittavia sopeutuksia on saatu joustavasti tehtyä toimintaprosessien muuttuessa nopeasti vaativassa tilanteessa. (18.3.2020)

Mun Oulu julkaisi lisäksi paikallishenkeä nostattamaan pyrkiviä ”hyvän mielen” juttuja korona-ajasta. Seuraavassa lainauksessa se nostaa talviuinnin osaksi ”oululaisuutta” ja korostaa sen myönteisiä terveysvaikutuksia: ”Myöskään oululainen tavaramerkki talviuinti ei ole tauolla, ja miksi olisikaan? Harrastajien mukaan laji vähentää stressiä ja antaa vastustuskykyä” (30.4.2020). *Mustread* erosi *Mun Oulusta* ja *Oys Plussasta* siinä, että viranomaisten sijaan se edisti paikallisten yritysten näkökulmia esimerkiksi esittämällä osuuskauppa Arinan koronatoimet positiivisessa valossa: ”Pohjois-Suomen vähittäiskauppajätti tekee kaikkensa, jotta koronavirus ei kaataisi liian suurta osaa henkilöstöstä vuoteeseen ja pysäyttäisi yhtiön ruokaketjua” (23.3.2020).

Perinteiset uutisjulkaisut *Kaleva* ja *Yle Oulu* toteuttivat *lojaali fasilitaattori* -roolia huomattavasti yllä mainittuja harvemmin; noin neljä prosenttia *Kalevan* ja noin yksi prosentti *Yle Oulun* koronauutissisällöistä toteuttivat tätä roolia. Viranomaisten suoran tukemisen sijaan nämä julkaisut korostivat pandemiatilanteen vakavuutta ja rokotteiden ottamisen tärkeyttä. *Kalevan* koronauutisissa oli jonkin verran myös viranomaistoimiin suopeasti suhteutuvaa otetta. Esimerkiksi Oulun yliopistollisen sairaalan koronakuolemista uutisoidessaan *Kaleva* väitti että ”Omaiset ovat suhtautuneet vaikeaan tilanteeseen ymmärtäväisesti” (5.3.2021).

Vallan vahtikoira

Kriittinen *vallan vahtikoira* -rooli oli varsin pienessä osassa tutkittua aineistoa. *Mun Oulun* ja *Oys Plussan* uutisisällöistä vain 0,1 prosenttia toteutti tätä roolia. *Kalevassa vallan vahtikoira* -roolin osuus oli kaksi prosenttia, *Mustreadissa* kuusi prosenttia ja *Yle Oulussa* neljä prosenttia. *Kalevassa* ja *Mustreadissa* kriittiset näkökulmat tulivat lähes yksinomaan haastatelluilta lähteiltä; ainoastaan *Yle Oulun* sisällöissä esitettiin toimittajan tai toimituksen kritiikkiä päättäjiä kohtaan. Oulun yliopistollisen sairaalan kevään 2021 koronaryppäystä ja siihen liittyvistä koronakuolemista uutisoidessaan *Yle Oulu* muun muassa kritisoi valittuja toimia ja esitti kriittisiä kysymyksiä viranomaisille: ”Kysymme Oulun terveysjohtajalta, onko tilanteessa toimittu oikein – tai oltaisiinko voitu toimia toisin” (2.3.2021).

Mustread on omanlaisensa poikkeus *vallan vahtikoira* -roolin toteutumisessa. Muihin julkaisuihin verrattuna roolin varsin suuresta suhteellisesta osuudesta huolimatta *Mustreadin* kriittiset sisällöt olivat taloudellisten ja poliittisten päättäjien esittämää kritiikkiä muita päättäjiä ja erilaisia hallinnollisia tai poliittisia toimia kohtaan. Toisin sanoen *Mustread* auttoi päättäjiä edistämään omia intressejään näiden esittämien kriittisten kommenttien kautta. Tässä mielessä *Mustreadin* harjoittama *vallan vahtikoira* -rooli muistuttaa paradoksaalisesti *lojaali fasilitaattori* -roolia. Muista medioista poiketen *Mustread* myös kritisoi koronarajoituksia, minkä voi tulkita liike-elämän intressejä puoltavaksi viranomaisiin kohdistuvaksi kritiikiksi:

Suomen linja koronaviruksen torjunnassa oli useassa kohtaa vetää varmuuden vuoksi yli. Koronaviruksen torjunta meni kaiken muun yläpuolelle. Muu terveydenhuolto kärsi, ja taudin torjunta kävi monessa mielessä kalliiksi (29.3.2021).

Toisaalta *Mustreadin* analyysi rajoitusten voimakkuudesta ja vaikutuksista on aineistossa poikkeuksellinen koronatoimien kritiikki eli juuri sellainen näkökulma, jota uutismedialta usein toivotaan poliitikkojen ja viranomaisten valtaa tasapainottamaan: varsinkin jälkikäteen on perusteltua tarkastella kriittisesti esimerkiksi nuoriin kohdistettuja koronarajoituksia ja näiden mahdollisia pitkän aikavälin sosiaalisia ja terveydellisiä haittavaikutuksia (Harjuniemi 2023).

Yhteenvetoa ja pohdintaa

Analyysiartikkelilla oli kaksi tavoitetta: kuvata journalististen roolien näkökulmasta, 1) millaista tietoa ja informaatiota eri mediatoimijat tuottivat koronaviruksesta ja -pandemiasta ja 2) millaisia eroja tai yhtäläisyyksiä oli havaittavissa perinteisen uutismedian ja niin kutsuttujen perifeeristen mediatoimijoiden välillä.

Analyysi osoitti ensinnäkin, että lähes kaikki tutkitut julkaisut tuottivat ajantasaista uutistietoa koronatilanteesta: *tiedonvälittäjä*-roolin osuus havaituista rooleista oli aineistossa noin kolmannes eikä journalistisen kentän rajamailla toimivan viranomais- tai startup-median välillä ollut tässä suhteessa eroa perinteiseen uutismediaan. Tutkitut julkaisut tiedottivat myös säännöllisesti koronapandemiaan liittyvistä kansalaisten oikeuksista ja velvollisuuksista. Päättäjille suunnattu *Mustread* oli poikkeus, sillä se ei

tuottanut päivittäisuutisiksi katsottavia koronasisältöjä juuri lainkaan eikä tiedottanut esimerkiksi koronarokotuksista, -rajoituksista ja -suosituksista. Uutisoinnin sijaan *Mustread* julkaisi koronaan liittyviä analyyseja ja päättäjien haastatteluja.

Nämä tulokset kertovat yhtäältä siitä, että myös viranomaisviestinnän osana toimiva, uutismediaan nähden perifeerinen media tuotti päivittäisuutisia ja palveli näin kansalaisten tiedontarpeita. Koronapandemiaan liittyvistä kansalaisten oikeuksista ja velvollisuuksista, kuten rokotuksista ja rajoituksista, nämä julkaisut uutisoivat tutkituista medioista useimmin. Toisaalta tulos kiinnittää huomion suomalaisen mediakentän roolien moninaistumiseen tai hajautumiseen: kaikki uutistoimijat eivät kokeneet tarpeelliseksi tuottaa päivittäistä uutisseurantaa ja tiedottamista edes koronapandemian kaltaisessa poikkeustilanteessa.

Toiseksi tulokset nostavat esiin sen, että vaikka myös viranomaisiin tai muihin päättäjiin kytketty perifeerinen media toteutti journalismin ydintehtävää eli päivittäisuutisointia, nämä julkaisut käsitelivät viranomaisten tai muiden päättäjien toimia ja näkökantoja lähtökohtaisesti myötäsukaisesti eli toimivat *lojaaleina fasilitaattoreina* näiden intresseille. Toisin sanoen ne eivät noudattaneet keskeistä journalistista normia eli toimituksellista autonomiaa suhteessa ulkopuolisiin vaikutteisiin. Vaikka *Mustread* on itsenäinen yritys, toisin kuin kaupunkiomisteinen *Mun Oulu* ja sairaanhoitopiirin *Oys Plus*, suuri osa sen Oulu-sisällöistä on maksettuja sisältöjä eli tehty yhteistyössä toimituksen ulkopuolisen tahon kanssa.

Kolmanneksi tulokset kiinnittävät huomion siihen, että myös perinteisen uutismedian eli *Kalevan* ja *Yle Oulun* koronauutisoinnissa kriittinen *vallan vahtikoira* -rooli oli varsin vähäisessä osassa. Paikallisessa mediaekosysteemissä kansalaisten oli siis oletettavasti vaikea löytää esimerkiksi koronarajoituksiin ja niiden seurauksiin kriittisiä näkökulmia avaavaa tietoa. Myös kansalaisnäkökulmien osuus oli koronauutisoinnissa kaiken kaikkiaan vähäinen. *Kaleva* ja *Yle Oulu* julkaisivat yksittäisiä kansalaisten mielipiteitä ja muita kommentteja koronatoimista; journalistisen kentän perifeeriset toimijat eivät toteuttaneet tätä roolia lainkaan.

Kaiken kaikkiaan tulokset kuvaavat yhä kompleksisempaa paikallismediaympäristöä, jossa kansalaisten terveyden kannalta tai yhteiskunnallisesti tärkeää, varmennettua tietoa tarjoavat useat perinteisen uutismedian ulkopuoliset toimijat. Koska professionaalilla journalismilla on korkea status ja arvostus laadukkaan tiedon tuottamisessa, nämä perifeeriset toimijat lainaavat journalismin tyylejä, käytäntöjä ja rooleja. Niiden suorittamat journalistiset roolit ovat kuitenkin alisteisia *lojaali fasilitaattori* -roolille, eli ne lainaavat journalistisia rooleja opportunistisesti ajaakseen taustaorganisaationsa viestinnällisiä päämääriä. Myös perinteinen uutismedia käsiteli valtaapitäviä myötäsukaisesti ja vältti kriittistä raportointia. Tulokset nostavatkin esiin tarpeen journalistisesti laadukkaalle ja itsenäiselle paikalliselle uutismedialle, joka keskittyy kriittiseen raportointiin ja *vallan vahtikoira* -rooliin myös koronapandemian kaltaisissa kriisiolosuhteissa (ks. myös Hujanen ym. 2023).

Kiitokset

Artikkeli on tuotettu osana Helsingin Sanomain Säätiön rahoittamaa tutkimushanketta *Koronapandemia ja kriisitiedon ekosysteemi (2021–2024)*. Kiitämme tutkimusjärjoittelijä Charlotte Lackmania kirjallisuuskatsaukseen osallistumisesta.

Kirjallisuus

- Anderson, Bissie. 2023. "‘Join the Coalition’: How Pioneer Journalism Communities Reimagine Journalistic Epistemology from the Periphery." *Digital Journalism*, 1–22. <https://doi.org/10.1080/21670811.2023.2278043>
- Eldridge, Scott. 2019. "Where Do We Draw the Line? Interlopers, (Ant)Agonists, and an Unbounded Journalistic Field." *Media and Communication* 7 (4): 8–18. <https://doi.org/10.17645/mac.v7i4.2295>
- Hallin, Daniel C., Claudia Mellado, Akiba Cohen, ym. 2023. "Journalistic Role Performance in Times of COVID." *Journalism Studies* 24 (16): 1977–1998. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2023.2274584>
- Harjunemi, Timo. 2023. "A topic among others—examining the attention dynamics of the COVID-19 pandemic through interviews with Finnish journalists." *Journalism* 24 (12): 2723–2740. <https://doi.org/10.1177/14648849221138431>
- Holton, Avery ja Valerie Belair-Gagnon. 2018. "Strangers to the Game? Interlopers, Intralopers, and Shifting News Production." *Media & Communication* 6 (4): 70–78. <https://doi.org/10.17645/mac.v6i4.1490>
- Hujanen, Jaana, Juho Ruotsalainen, Viljami Vaarala, Katja Lehtisaari ja Mikko Grönlund. 2023. "Performing journalism. Making sense of ethical practice within local interloper media." *Journalism* 24 (12): 2668–2686. <https://doi.org/10.1177/14648849221131626>
- Jallinoja, Piia ja Esa Väliverronen. 2021. "Suomalaisten luottamus instituutioihin ja asiantuntijoihin COVID19-pandemiassa." *Media & viestintä* 44 (1): 1–24. <https://doi.org/10.23983/mv.107298>
- Klemm, Celine, Enny Das ja Tilo Hartmann. 2019. "Changed priorities ahead: Journalists’ shifting role perceptions when covering public health crises." *Journalism* 20 (9): 1223–1241. <https://doi.org/10.1177/1464884917692820>
- Mellado, Claudia. 2015. "Professional Roles in News Content." *Journalism Studies* 16 (4): 596–614. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2014.922276>
- Mellado, Claudia, Lea Hellmueller ja Wolfgang Donsbach, toim. 2016. *Journalistic Role Performance: Concepts, Contexts, and Methods*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315768854>
- Mäkinen, Maarit. 2023. "Kansalaisaktivistit vai pandemiankieltäjät? Vaihtoehtoiset äänet journalistisessa mediassa COVID-19-pandemian aikana." *Media & viestintä* 46 (3): 51–67. <https://doi.org/10.23983/mv.137062>
- Ng, Reuben, ja Yi Wen Tan. 2021. "Diversity of COVID-19 News Media Coverage across 17 Countries: The Influence of Cultural Values, Government Stringency and Pandemic Severity." *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18 (22):11768. <https://doi.org/10.3390/ijerph182211768>
- Nolan, David, Kieran McGuinness, Jee Young Lee, Kate Holland ja Monique Lewis. 2024. "Journalistic Role Performance in Australia During the COVID-19 Pandemic: Events, Media Systems and Journalistic Practice." *Journalism Practice* 18 (9): 1–19. <https://doi.org/10.1080/17512786.2024.2303052>
- Reinemann, Carsten, Marcus Maurer, Simon Kruschinski ja Pablo Jost. 2024. "The Quality of COVID-19 Coverage: Investigating Relevance and Viewpoint Diversity in German Mainstream and Alternative Media." *Journalism Studies* 25 (6): 681-702. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2024.2326642>
- Ruotsalainen, Juho, Viljami Vaarala, Jaana Hujanen, Mikko Grönlund ja Katja Lehtisaari. 2024. "A Servant of the Authorities or an Ally of Civil Society? The Role Perceptions and Role Performance of Local Interloper Media." *Journalism Studies*, 1–22. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2024.2352703>

Tuomola, Salla. 2023. "Maahanmuuttovastaisuudesta koronakriittisyyteen: Populistisen vastamedian laajeneva ekosysteemi journalismin näkökulmasta." *Media & viestintä* 46 (2): 43–67. <https://doi.org/10.23983/mv.131188>

Kirjoittajat

Juho Ruotsalainen, YTM, väitöskirjatutkija

Juho Ruotsalainen on väitöskirjatutkija Turun yliopiston Tulevaisuudentutkimuksen oppiaineessa. Ruotsalainen tutkii niin kutsuttujen edelläkävijätoimittajien (*pioneer journalists*) journalistisia käytäntöjä, käsityksiä, sekä journalismin tulevaisuutta koskevaa ennakkointia.

Jaana Hujanen, FT, professori

Jaana Hujanen on journalistiikan professori Helsingin yliopiston Svenska Social- och kommunalhögskolanissa. Hän on tutkinut journalistien itseymmärrystä ja roolikäsityksiä, journalismin ihanteita ja käytäntöjä, paikallismedian muutoksia sekä journalismin tuottamista ja käyttöä kriisitilanteessa. Hän johtaa parhaillaan journalismiin ja tekoälyyn liittyvää tutkimushanketta.

Mikko Grönlund, KTM, tutkimuspäällikkö

Mikko Grönlund on tutkimuspäällikkö Turun yliopiston Kauppakorkeakoulun Tulevaisuuden tutkimuskeskuksessa. Hänellä on laaja ja pitkäaikainen kokemus uutismedian markkinoiden ja toimintaympäristön muutosten, toimialan ja sen yritysten liiketaloudellisen tilanteen ja kehityksen, uusien liiketoimintamallien sekä omistuksen ja markkinoiden keskittymisen tutkimisesta.

Katja Lehtisaari, YTT, yliopistonlehtori

Katja Lehtisaari on viestinnän dosentti Helsingin yliopistossa ja journalistiikan yliopistonlehtori Tampereen yliopiston informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunnassa. Lehtisaaren tutkimus keskittyy mediatalouteen, viestintäpolitiikkaan, mediarakenteisiin ja paikallisjournalismiin.

Salla Tuomola, YTT, postdoc-tutkija

Salla Tuomola on postdoc-tutkija Roskilden yliopistossa. Hän tekee tutkimusta vastajulkisuuksien toimijoista, vastamedioista, tiedon episteemisistä kysymyksistä sekä demokratiakäsityksistä AlterPublics-tutkimusryhmässä. Tuomola on väitellyt journalistiikan alalta Tampereen yliopistosta ja tehnyt sitä ennen pitkän uran uutistoimittajana Turun Sanomissa.